

РЕЦЕНЗІЯ **офіційного рецензента**

кандидата юридичних наук, доцента, доцента кафедри правосуддя та
філософії Сумського національного аграрного університету
Бойка Віталія Борисовича на дисертацію **Соп'яненко Оксани Юріївни**
«Верховенство права в цивільному судочинстві»,
що подана на здобуття ступеня доктора філософії
з галузі знань 08 – Право за спеціальністю 081 – Право

Актуальність теми дисертації.

Принцип верховенства прав людини в цивільному судочинстві передбачений у ст. 3 Статуту Ради Європи, в якій проголошується, що кожен член Ради Європи повинен визнавати принцип верховенства права та принцип, відповідно до якого всі особи, які перебувають під його юрисдикцією, повинні користуватися правами і основними свободами, та щиро і активно співробітничати в ім'я досягнення мети Ради, яка буде досягатися шляхом підтримки та подальшого здійснення прав людини і основних свобод. Принцип верховенства права закріплений у низці інших міжнародних актів, зокрема, Загальній декларації прав людини, ЄКПЛ та інш.

Зазначений принцип у сфері правореалізації полягає у тому, що національний суд під час розгляду справи та ухваленні рішення повинен вирішувати питання про відповідність національного законодавства принципу верховенства прав людини. У випадку невідповідності національного законодавства вимогам верховенства прав людини національний суд може розглянути його на відповідність конституції або не застосувати такий закон в залежності від особливостей повноважень судових органів в конкретній країні.

Аналіз прецедентної практики ЄСПЛ дає підстави виділити низку змістовних вимог у змісті верховенства права, серед яких найбільш визначальним для сфери цивільного судочинства є ті, що передбачають обов'язок держави забезпечити особі доступ до суду, наявність судового контролю за втручанням виконавчих органів у права людини, відповідність судового рішення вимогам правової визначеності, достатню чіткість визначення в законі обсягу будь-якого правового розсуду та способу його здійснення, наявність громадської довіри до судів, як гарантів справедливості, обов'язковість судових рішень, можливість скасування рішення суду судом вищої інстанції, якщо таке рішення не набрало законної сили тощо.

У звіті Венеціанської комісії 24-25 березня 2011 року на підставі аналізу правових систем європейських держав також виділено необхідні елементи принципу верховенства права.

Значною мірою розвиток принципу верховенства права пов'язаний із закріпленням зазначеного принципу у Преамбулі ЄКПЛ та подальшим еволюційним тлумаченням її положень у практиці ЄСПЛ. Так, у рішенні

у справі «Амуур проти Франції» (Amuur v. France) від 25 червня 1996 р., ЄСПЛ зазначив, що верховенство права є принципом, що властивий кожній статті ЄКПЛ і ним слід керуватися при її тлумаченні.

Крім того, певне тлумачення змісту верховенства права було надано і на національному рівні Конституційним Судом України у його рішенні у справі конституційним поданням Верховного Суду України щодо відповідності Конституції України (конституційності) положень статті 69 Кримінального кодексу України (справа про призначення судом більш м'якого покарання) від 02.11.2004 р.

Для вітчизняної юридичної науки вивчення верховенства права відносно є новим науковим напрямом. Це зумовлює інтерес до цього явища. Зокрема ряд дослідників вже звернулися до цієї проблематики (В.В. Комаров, Д.Д. Луспеник, О.С. Ткачук, Т.А. Цувіна, С.Я. Фурса та інш.) та своїми працями збагатили цивільну процесуальну теорію та практику, а також стали основою подальшої розробки верховенства права як правової категорії.

Як науковці, так і практики відмічають, що до основних проблем в діяльності судової системи України відносяться, зокрема, низький рівень довіри суспільства, перевантаженість судів, недосконалість законодавства, недостатня кваліфікаційна підготовка суддів, невмотивованість судових рішень, наявність юрисдикційних проблем тощо.

Отже, актуальність теми роботи не викликає сумнівів та продиктована сучасним станом судової реформи в Україні. Остання не обмежується формуванням нового суддівського корпусу, а безпосередньо торкнулася процесуального законодавства.

Також актуальність теми дисертаційного дослідження підтверджується низкою факторів, серед яких можливість впровадження висновків і пропозицій науковця у наукову, законотворчу та в судочинство України.

Автор справедливо наголошує на тому, що без кардинальних перетворень порядку здійснення правосуддя, створення ефективних механізмів захисту права, зрештою, без забезпечення повноцінної правової захищеності особи та суспільства нині неможлива побудова успішної держави.

Враховуючи комплексність предмету дослідження, дисертант намагається :

- виявити передумови формування концепції верховенства права у цивільному судочинстві;
- визначити нові наукові підходи до розуміння верховенства права у цивільному судочинстві;
- простежити за еволюцією поглядів на верховенство права на практиці Європейського Суду з прав людини;
- виявити проблемні сторони імплементації ідей про верховенство права у цивільному процесуальному законодавстві України;

- обґрунтувати необхідність формування нової нормативно-правової моделі розгляду цивільних справ з урахуванням дії верховенства права;
- сформулювати пропозиції щодо удосконалення цивільного процесуального законодавства та практики його застосування.

Вищенаведе є важливою складовою становлення національної правової науки. Таким чином, Соп'яненко О.Ю. обрала для свого дисертаційного дослідження дійсно актуальну тему та здійснила спробу вирішення дійсно значущих питань як для академічної спільноти, так і для юристів-практиків в Україні.

Зв'язок роботи з науковою тематикою.

Дисертаційне дослідження здійснювалось у рамках науково-дослідницької роботи кафедри правосуддя та філософії юридичного факультету Сумського національного аграрного університету.

Наукова новизна та теоретичне значення дисертації.

Основні положення, висновки та рекомендації, які сформульовані в дисертаційному дослідженні характеризуються необхідними елементами наукової новизни.

Зокрема, О.Ю. Соп'яненко вперше обґрунтовує положення щодо:

- еволюції поглядів на сутність розглянутого явища з позиції впливу прецедентної практики Європейського Суду з прав людини на вітчизняне цивільне судочинство;
- впливу на національні системи правосуддя практики Європейського Суду з прав людини, яка формує необхідні мінімальні стандарти судової діяльності та сприяє імплементації уявлень про верховенство права в процесуальне законодавство;
- необхідності формування у судочинстві системи примирних процедур з визначенням їх місця у структурі процесуальної діяльності;
- реалізації ідей верховенства права на різних стадіях судового розгляду, посилення вимог щодо вмотивованості судових рішень.

Автор вперше доводить, що зміни в судустрої держави та в процесуальному законодавстві викликані в тому числі необхідністю реального забезпечення прав і свобод людини, утвердження верховенства права, виконанню завдань цивільного судочинства таких, як справедливий, неупереджений та своєчасний розгляд і вирішення цивільних справ з метою ефективного захисту порушених, невизнаних або оспорюваних прав, свобод чи інтересів фізичних осіб, прав та інтересів юридичних осіб, інтересів держави.

У дисертаційному дослідженні О.Ю. Соп'яненко дістали подальшого розвитку положення про все більший вплив на національні системи цивільного правосуддя прецедентної практики Європейського Суду з прав людини, правильність закріплення верховенства права серед основних

засад цивільного судочинства, необхідність формування системи примирних процедур з визначенням їх місця в цивільному судочинстві, напрямів діяльності суду.

Практичне значення результатів дисертації.

Викладені теоретичні положення, висновки та пропозиції можуть бути використані : у науково-дослідницькій сфері – для подальших досліджень науки цивільного процесуального права; у законопроектній роботі – при внесенні змін до чинного процесуального законодавства; у правозастосовчій практиці – для використання судом при трактуванні процесуальних норм та при обґрунтуванні судових рішень; у навчальному процесі – у ході викладання навчальної дисципліни «Цивільний процес», при підготовці відповідної літератури і методичних матеріалів.

Головні результати, отримані особисто автором.

Рецензент засвідчує, що дисертація О.Ю. Соп'яненко містить результати власних досліджень. Зокрема, був проведений аналіз звіту перевірки на плагіат на наявність текстових запозичень (програма Strikeplagiarism). Рецензент дійшов висновку, що дисертаційна робота Соп'яненко Оксани Юріївни на тему: «Верховенство права в цивільному судочинстві» є результатом самостійних досліджень здобувача і не містить елементів плагіату та запозичень згідно постанови КМУ від 12.01.2022 року №44 п. 9. Використані ідеї, результати і тексти інших авторів мають посилання на відповідне джерело.

Кількість наукових публікацій.

Основні результати і висновки дисертаційного дослідження опубліковані автором у 4 наукових статтях у фахових виданнях з юридичних наук, а також у 2 тезах доповідей на наукових і науково-практичних конференціях, що підтверджує належний рівень апробації дисертації.

Зауваження і побажання до змісту дисертації.

Зміст роботи свідчить про те, що дисертант цілком успішно впорався з поставленими завданнями.

Разом з тим дисертаційна робота містить положення, які потребують додаткового з'ясування та/або обґрунтування.

Так, з урахуванням того, що поняття «верховенство права» порівняно недавно увійшло в обіг вітчизняної правової науки, в т.ч. і для оцінки змін, які відбуваються в системі судоустрою України та в процесуальних галузях права, хотілось би з'ясувати думку автора щодо наявності для цього достатніх підстав.

Вважаємо, що автору можна було б підійти більш системно до питання шляхів розвитку цивільного судочинства в Україні з огляду на важливість належної реалізації ідей про верховенство права.

Дисертант є професійним суддею, відтак хотілось би з'ясувати його ставлення щодо системного викладання ідей верховенства права при підготовці майбутніх суддів в Україні, а також при підвищенні їх кваліфікації в Національній школі суддів України.

Втім, висловлені зауваження мають, в основному, рекомендаційний характер, як матеріал для роздумів та аналізу і не применшують значимість цього ґрунтовного наукового дослідження проблем верховенства права в цивільному судочинстві. В цілому робота Соп'яненко О.Ю. відповідає встановленим вимогам, які висуваються до наукових праць такого рівня, виконана на достатньо високому рівні та може бути рекомендована до захисту.

Відповідність дисертації спеціальності та профілю ради.

Дисертаційна робота Соп'яненко Оксани Юріївни «Верховенство права в цивільному судочинстві», яка подана до захисту у спеціалізовану вчену раду на здобуття ступеня доктора філософії з галузі знань (08) за спеціальністю (081) за змістом, обсягом, науковою новизною, теоретичним і практичним значенням та оформленням відповідає вимогам наказу МОН України № 40 від 12 січня 2017 року «Про затвердження вимог до оформлення дисертації» та Постанові Кабінету Міністрів України від 12 січня 2022 року № 44 «Про затвердження Порядку присудження ступеня доктора філософії та скасування рішення разової спеціалізованої вченої ради закладу вищої освіти, наукової установи про присудження ступеня доктора філософії» із змінами, внесеними згідно з Постановою КМ № 341 від 21.03.2022 року. Зміст дисертації відповідає паспорту спеціальності.

Рецензент:

кандидат юридичних наук, доцент,
доцент кафедри правосуддя та філософії
Сумського національного
аграрного університету

В.Б. Бойко

